

Format de citation

Lenderová, Milena: Rezension über: Matthieu Magne, Princes de Bohême. Les Clary-Aldringen à l'épreuve des révolutions (1748-1848), Paris: Honoré Champion Éditeur, 2019, in: Český časopis historický, 2020, 3, S. 763-765, <https://recensio-stag.lorax.sylab.com/r/280c12ed85b140e8aa14a58c8df133bf>

český
časopis
historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Matthieu MAGNE

Princes de Bohême: les Clary-Aldringen à l'épreuve des révolutions (1748–1848)

(= Bibliothèque d'études de l'Europe Centrale, 23)

Paris, Honoré Champion éditeur 2019, 514 s., obr. příl., ISBN 978-2-7453-5174-6.

Rozsáhlý spis francouzského historika mladé generace, vydaný prestižním pařížským nakladatelstvím, je jeho disertační prací obhájenou v říjnu 2017 na univerzitě v Nice. Sleduje proces adaptace představitelů „první společnosti“ na modernizační reformy habsburské říše a na zvraty, které s sebou přinesly francouzská revoluce a napoleonské války. Předmětem autorova zájmu se stal rod Clary-Aldringenů, na jehož osudech (a zvláště na představitelích dvou generací, knížeti Janovi, 1753–1826, jeho ženě Marii-Christině de Ligne, 1757–1830, pak jejich synovi Karlu-Josefu Clary-Aldringenovi, 1777–1831, a snaše Luise Chotkové, 1777–1864) sleduje zaujímání obranných strategií při proměnách habsburské, aristokratické a frankofonní Evropy mezi léty 1748 a 1848.

Práce je logicky strukturována do tří velkých částí obsahujících celkem osm kapitol, které na sebe navazují a postupně rozvíjejí hlavní myšlenku publikace: jakým způsobem si může šlechtický rod zachovat pozice, majetek a význam v době, která ho svými proměnami ohrožuje. Publikace je založena na obrovské a rozmanité heuristické základně, vytěžené z bohatství archivů v (především střední) Evropě, včetně řady archivů v České republice. Neméně obsáhlý je seznam sekundární literatury: bibliografická část knihy tak čítá celkem 54 stran. V heuristické fázi výzkumu autor zúročil své mimořádné jazykové znalosti, ale také vyčerpávající znalost veškeré francouzské, anglické, německé i české literatury, která se daného tématu týká. Využil typologicky velmi rozličných pramenů, od pramenů úřední či osobní povahy, přes účty, až po dobovou odbornou i krásnou literaturu. Pracoval také s ikonografickými prameny, k čemuž osobnost Karla-Josefa Clary-Aldringena, „muže majícího oko malíře a duši hudebníka“, neúnavného kreslíře, přímo vybízela. Kreslila ostatně i řada dalších osob z jeho okolí.

Publikaci otevírá rozsáhlý úvod seznamující čtenáře s cílem práce, její strukturou a metodologií. Práce je chronologicky vymezena letopočtem 1748 (jeho výběr není příliš přesvědčivě zdůvodněn) a revolučním rokem 1848, kdy teplickému panství vládl jediný syn Karla-Josefa, Edmund Moritz (1813–1894). Profilující epocha je ohraničena letopočty 1789 a 1848, s akcentem na první desetiletí 19. století, jednak s ohledem na jeho politickou významnost, jednak pro bohatou úrodu epistolografických pramenů, které se právě k tomuto období vztahují.

První část, *Des comtes aux princes*, Od hrabat ke knížatům, se skládá ze dvou kapitol, z nichž první je věnována genezi rodu, budování panství, přestavbám zámku v Teplicích, získání knížecího titulu, sňatkovým a jiným aliančním strategiím, jakož i integraci rodu a jeho členů do vídeňské a české společnosti. Autor zde analyzuje nejdůležitější události, které se obou rodů, toskánských Claryů a lotrinských Aldringenů, bezprostředně i vzdáleně dotýkaly, mapuje změnu jejich vojenské identity v identitu hlásící se k nové vlasti. Všimá si nejen sociálního, ale i ekonomického kapitálu rodu, pečlivou analýzou příjmů a vydání stanoví základní trendy upevňování hospodářských pozic hraběcího rodu Clary-Aldringenů.

Druhá kapitola první části je věnována výchově a vzdělávání (zde nesporně zaujme „rozvrh hodin“ patnáctiletého Karla-Josefa z července 1792), učitelům a guvernantům ve službách rodu, tělesným cvičením urozených žáků, výběru jejich četby (před nástrahami „nebezpečné četby“, kam patřily mj. *Nebezpečné známosti* či *Utrpení mladého Wethera*, varovali snad všichni šlechtičtí vychovatelé, ba i urozené matky). Ke strategiím socializace Karla-Josefa patřilo i psaní osobního deníku, k jeho disciplinaci pak výchova k „povolání dědice“. Cestování je v této kapitole představeno jako významný výchovný i vzdělávací prostředek, byť jeho charakter, příprava a průběh samotné cesty nabývaly v době „zpochybnění kavalírských cest“ nových dimenzí. I tato část knihy je založená na hlubokém archivním ponoru a důsledně respektuje široký kontext evropských kulturních dějin dané epochy.

Druhá část, *Les Clary-Aldringen et les équilibres de l'Europe Centrale au temps des révolutions*, Clary-Aldringenové a rovnováha střední Evropy v době revolucí, rozdělená na tři kapitoly, sleduje pozici rodu i rodiny Karla-Josefa v obtížných letech, od turbulencí způsobených revolucí francouzskou do revoluce 1848. Primárně zde nejde o představení neklidné střední Evropy, nýbrž o analýzu metamorfóz aristokratické identity a konzervace jejich distinktivních znaků mezi léty 1792–1848. Pozornost je soustředěna na místa, v nichž se tyto proměny odehrávaly, totiž na Vídeň, Prahu a Teplice (autor zná důvěrně nejen historii, ale i současnost těchto míst), na relativně poklidný život na panství, rozmach Teplic coby lázeňského města, na vytváření nezbytné infrastruktury a na budování a složení lázeňské klientely. Město se svým narůstajícím lázeňským provozem stalo vydatným zdrojem financí knížecího domu a zároveň privilegovaným místem pro uplatňování rodových ambicí. Politickým problémům monarchie v době dozívajícího josefinismu, dopadu revoluce a válek, šlechtické emigrační vlně (a šlechtické solidaritě), jakož i vídeňskému kongresu, je věnována třetí kapitola této části.

Závěrečná třetí část, *Regards aristocratiques entre révolutions et restaurations*, Aristokratické ohledy na revoluce a restaurace, opět o třech kapitolách, je věnována budování kulturního kapitálu rodem Clary-Aldringenů. Autor se podrobněji zabývá významnými autoreprezentačními fenomény, nastíněnými v předcházejících kapitolách a spojenými s aristokratickým kosmopolitismem: divadlem, cestováním a literární kulturou. Pokud se M. Magne v předcházejících částech dotkl kulturní proměny Teplic a významu divadla pro reprezentaci rodu a její posilování, pak v této části je divadlu věnována celá kapitola. Divadelní život v Teplicích je představen jako důležité místo setkávání diváků a herců, tedy osob urozených a neurozených. Tuto část knihy lze považovat rovněž za významný příspěvek k dějinám divadla v českých zemích. Další kapitola této třetí části je věnována cestovním aktivitám výše zmíněných představitelů tohoto rodu. Zaujímá celých 57 stran, nechybí pasáž věnovaná cestování urozených žen, v tomto případě Luisy, manželky Karla-Josefa.

Důraz je položen na politicky motivované cesty Karla Josefa do Francie a Itálie – v Itálii pak hledal ztracené zdraví. Fenomén aristokratického cestování je sledován v kontextu politických proměn Francie i Apeninského poloostrova. Poslední kapitola této části je zasvěcena literární tvorbě a literární kultuře středoevropské aristokracie obecně; poezii, vizuální kultuře štambuchů, překladům, krásné literatuře, dopisům a deníkům

Clary-Aldringenů pak zvláště. Vizualní a literární kultura jsou zde ukázány jako široká škála možností, jak zachytit všechny fazety každodenního a svátečního života aristokracie.

Publikaci uzavírá syntetizující závěr, v němž autor překračuje horizont svého vyprávění směrem k přítomnosti a nezastavuje se ani u roku 1945...

Kniha obsahuje textové i obrazové přílohy. Z textových jistě užitečnou zjednodušenou genealogii rodu, mapku sídel a panství rodu, odhad majetku rodu knížetem Janem Clary-Aldringen z roku 1789 a finanční hodnotu majetku k roku 1807, graf návštěvnosti teplických lázní atd. Z literárních pokusů Karla-Josefa editoval M. Magne jeho fiktivní dialog o politické situaci sepsaný koncem dramatického roku 1809. Obrazová příloha pak přibližuje nejen kresby Karla-Josefa, ale i jeho ženy Luisy.

Bylo-li cílem práce M. Magna ukázat, jak si rod Clary-Aldringenů dokázal v nanejvýš rušné epoše, v době nazývané „mezi časy“, zachovat a ubránit svou legitimitu, integritu a význam, pak je třeba konstatovat, že se zdařilo vyčerpávajícím způsobem tento cíl splnit.

Navzdory rozsáhlosti publikace a bohatosti informací, které poskytuje, je její text plynulý, čtivý, místy francouzsky duchaplný. A hlavně: původních českých prací o rodu, který významně ovlivnil historii nejen západního koutu Čech, je málo a jedná se pouze o studie. Jistě by stálo za úvahu, zda by knihu, která zkoumá tento rod v širokém kontextu středoevropských a českých dějin, nebylo užitečné přeložit.

Milena Lenderová

Barbora PÁSZTOROVÁ

Metternich a německá otázka v letech 1840–1848

Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2019, 195 s., ISBN 978-80-261-0831-3.

Kniha je přepracovanou verzí disertační práce obhájené na Katedře historických věd Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Toto pracoviště na sebe v posledních letech díky Miroslavu Šedivému opakovaně strhlo pozornost pro dynamický rozvoj oboru obecných raně moderních dějin. Šedivého dílo tematizovalo hlavně otázky mezinárodní politiky a diplomacie první poloviny 19. století. Styčným bodem s recenzovaným dílem je analýza Rýnské krize (1840–1841), ale i některé aspekty Východní otázky. Šedivého přístup k tématům potvrdil zvyšující se prestiž západočeského badatelského centra v oboru obecných dějin, který je v posledních letech poznamenán závažnými debatami o dalších perspektivách vývoje, metodologické výbavě, vazbě na pramenné studium a celkovém přínosu.

Barbora Pásztorová vstoupila na pole již v minulosti bohatě pokryté výzkumy, vždyť Klemens Metternich byl fenoménem světové politiky a po mnoho let náleží k velkým tématům historické vědy. Recenzovaná publikace dobře ukazuje, kudy vede cesta k produktivní práci na poli obecných dějin: autorka pečlivě a s širokou jazykovou kompetencí zapracovává do svého obrazu Metternicha výsledky práce zahraničních badatelů, současně je ale schopna přidat jak významné výsledky archivního studia, tak některé nové interpretace, zastupující rakouský pohled na témata německé nebo světové politiky a někdy také pohled český. Ve světle skandálu, který nedávno otřásl oborem